

*O novih knjigah pišejo Meta Kušar, Lucija Stepančič,
Sonja Karanter in Vidojka Seršič*

Pesnik soldat

Andrej Lutman: *Vzbrsti vrst*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1999

To je četrta pesniška zbirka Andreja Lutmana (1961), izšla po njegovem prvem romanu *Lov* (1993). Nisem brala nobene (*Opisovanja* 1984, *Na prepihu* 1991, *Goločasje* 1992). Dobro mi je ostal v spominu naslov za cikel revialnih pesmi izpred dvajset let: *Rad bi te priključil na izpušno cev*. Upam si predvideti, da je marsikaj, kar zaznamuje ta naslov, ostalo še v njegovi zadnji zbirki, predvsem pa se je ohranil duh v *lasti prsti*. (105)

Knjiga je opremljena s sliko, ki jo je naslikal avtor, ovita v malo zoporno, presvetlo, turkizno barvo, likovno nič vabeča in ne kliče, da bi se je dotikal. Haptično zaznavanje se mi zdi pri pesniški zbirki pomembno, kar z drugimi besedami pomeni: važno je želeči si, da se pesnika dotakneš, in obratno.

Po desetletjih prebiranja poezije sem ugotovila, kako lahko avtor z razdražljivo nevljudnostjo pobija bralca, kakor da ne bi hotel, mu ne bi zaupal, da zdrži do konca. S svojim solipsizmom ga zna marsikateri pesnik zamoriti za več dni, če je le bralec dovolj prizadeven, marljiv in vztraja do konca knjige. Hkrati mu opustoši, kakor pravi barbar, duhovni dom, končno pa z zadnjo pesmijo

odvrže precej nadutosti in preoblek. Kakor priznanje tistim, ki so mu s kulturno kondicijo omogočili malo lastne pristne individualnosti. Če ni izrecno "premeten", se z zadnjo pesmijo izda. Pove geslo. Kar se da razumeti tudi kot opravičilo in priznanje, da vsak živi samo tako, kakor more:

*Svečenica v valovih gleda vase
si kot gospodar lastnega polja videza
razgrinja preproge žgolenj, labode s
ščitov;
pritiskanje iskrometnih vršičkov
vriskanj.
Ne zaleže bohotenje posploševanje
v ravnovesju, ki ga tvori*

*čas kot rajanje prostora pod prevleko
zvezd.*

*Brez misli so podobe vtisi opne,
pretakanje sokov skozi skrivnost meja;
kot zob žareč iz dna vulkana butne: si
veder spev duha.*

Vzbrsti vrst (vrst je arhaična beseda za vrsto) se zaključuje s to pesmijo, ki jo je pesnik naslovil *Korakanje za vrste*. Torej tistega, kar naj bi spontano, z močjo narave prišlo na dan, kar naj bi vzbrstelo, ni. Zato mora za svoje verze korakati. Marš se vije skozi vso zbirko. Z eno besedo: naporno. Svečenica – poezija – je sredi razburkanega oceana. Torej jo obdaja kolektivno nezavedno. Nič ne pomaga običaj, ki pesniku dovoljuje

nadzorovati *lastno polje videza*, svečenica razgrinja svoj protokol nara-ve, ki pa ga pesnik ne prizna. Žareči zob, ki butne iz osrčja zemlje, je vulkanska agresija. Na eni strani je statistično, "vojaško", nesubtilno doje-manje sveta, na drugi arhetipična, povsem oddaljena in potopljena svečenica, ženski ustvarjalni glas, ki ga ne integrira, kar človeku skoraj popolnoma stre smisel in zavda Erosu. Proces svečenice sicer ne doseže, saj je v nezavednem nedotakljiva, poškoduje pa pesnika, ki bi rad bil *veder spev duha*.

Sveda, kdo pa ne bi bil?

To ni edina pesem v zbirki, kjer je zavest zmagala. Od vsega začetka se sicer panično upira, da bi je ne požrla "primitivnost", natančneje, neznano, temno, necivilizirano nezavedanje. Pomenljiva je tudi pesem *Potrata*, ki je v središču zbirke, vendar o njej kasneje.

Sprenevedanja z lirskim subjektom ne maram, ker poimenovanje zares ne utemelji, za kateri del pesnika gre. Vsekakor za del, ki je precej kompleksen in je v njem vse to, kar ne spada v pesnikovo podobo, ki jo kaže javnosti v upanju, da mu bo verjela, da je to pravi on. Problem je z lirskim subjektom preložen, nikakor pa ne osvetljen. Prav tako sprenevedanje je tudi prepovedano subjektivno vrednotenje, uvedeno zato, da bi zadostili znanstveni objektivnosti. Veda o literaturi, kakor vse, ki proučujejo duhovno sfero, pa bi želela odgovoriti na isto vprašanje, na katerega cilja tudi poezija: Kaj je človek?

Težko pišem grobe stavke o pesniku, ki ga osebno ne poznam, hkrati pa zaradi kulturne higiene ne morem molče mimo zbirke, ki je izšla pri osrednji slovenski založbi in s pomočjo Ministrstva za kulturo.

Zakaj je knjiga name vplivala tako negativno?

Priskutna melodija brez čara, ki jo proizvaja hladna in temna struna bitja, me zavija v mučno sivino nesmisla, rada bi vsaj sočustvovala s pesnikom, on pa koraka dalje in nenehno kaže hrbet. *Podobe meče, vztraja in vodi*, zato je večji del njegovega čustvovalnega sveta prekrit s fragmentarno dejavnostjo. Ker so vrednosti močno atrofirane, je strogo centrirana čutnost ostala le nagonu reprodukcije, plodnosti. Kako absurdno, nagon, ki s plodnostjo nima nobene zveze, čeravno se po njej imenuje. *Plamen puli* kakor vegetacijo:

*V nizkem, v jami je prestol duha, in
sika
in pihlje skozi pore
v prhke balončke, mehurje
na koži zverine, na glavi, da bode!*

Obstajajo človeške nature, ki so jih zgornji bogovi zavrnil in se zato obrnejo k onim, ki so globoko. Pod vodo. Na dnu morja. Smer ni izbira, ampak nuja. V prej omenjeni pesmi *Potrata* beremo:

*Zlet sil teles, luči
oblike in kvadrat kroga brazd pluga.
Ugriz očesa v srce seže in sežge.
Vedo plameni kodrov vode, vedo
sledi zasegov vrišča vzklikov:*

*je šum brezbrizni, je lok, v tkiva vpet.
Ko misliš, da slišiš, in ko
vroč kašelj v sanje pošiljaš,
si seme razmer, ki gredo v razcvet.*

Žrtev razmer, bi lahko rekli s sodobno zahodno držo viktimizacije, in zato naj bi se odpovedali vsem argumentom, vsem zahtevam, kajti okolje je tako destruktivno, da bi morali žrtvi odpustiti prav vse. Pa je res tako? Je za dinamiko pesnikovega razvoja res najbolje, da se ga ne "dotikamo", ali je bolje, da od njega pričakujemo več samozavedanja, zahtevamo več duševnih mišic in si želimo več ritualov nastajanja človeka, ki se trudi, da bi mislil in čutil in čustvoval in spregledoval?

Predolgo so ga pustili pri miru in zdaj *iztegnjen prst ne najde vetra: slina razkošja bruhne v popolnost brezbrizja*. (103) Zato se verzi premikajo težko kakor hlodi, brez inteligentnega kipenja, brez moči in elegance, ropot jezika so in nape-njanje, topotanje. Kakofonično klepetanje, koliko zmešanih besed in jezikovne prisiljenosti, kakor da bi usoda ponovno zamesila Koseskega.

*Ho: si strma smer preprihnih grap,
si curek mresta izmed dlak, šklopot
odjuge v skorje in lišaje, v tkiva gob.
Vrel lug žvižga s cevi:
je spet splet kot nalet vate?*

Če je pesnikov cilj bestiarij besed, ki mora bralcu zatreti veselje, zamah in upanje, potem je prav, da žali njegove prihajajoče občutke in brutalizira pričakovanja, ki bi se rada šla nekaj resnega, ko vzame knjigo v

roke. Najbrž je neprimerno, če bi hotela dokazati minimalno sevanje individualne svetlobe ali poetičnega sozvočja, saj bi bili moji eventualni uspešni poskusi za pesnika eklatantna estetska napaka.

Obrednik večna izbere prizore iz narave. Za vzporednost. Lahko da je enostaven sončni zahod, velik v svoji konotaciji, ki pa za pesnika ni zanimiva. Zavestno zavozla, zameštra smisle in subkulturno zaključí, zato da inavgurira pesem: *Kot s strelo razrajcana nebesna kri*. (25)

Ne, pesnik sveta ne priporoča. Izgubil je srce, zato mu je večnost utonila, preraščajo ga svetovne strasti. Scela leži pred nami *mašinerija sanjanja in fukanja: do kje stati v prsti*. (75)

Ampak pesnik mora biti enkrat-ten. Kje je ostala pesnikova enkratnost? Mora biti individualen. Od kod naj bi prišla njegova individualnost? Kje je topla kri, ki je poseben sok? Sitno in z naporom volje preiskušá formo, glasovna zatikanja: *Vrvi v kvasu, z obliko se spreminja, večno*. Ni povzdigovanja besede, ki se jo pokaže času tako, da se jo dvigne nad ... Potopljena je v *potrate in mrzli um*.

Resda napove transformacijo s *kače v orla*, vendar ne vem, ali je uspešna, ker sta zelo blizu *sikanje smisla in ples po žerjavici samosežiga*. (83) Kaj je s to kačo, ki je mrzlo bitje brez nog in perja, stoji na začetku dolgega genetskega napore, pa vendar je človeku rivalska. Inkarnira temni psihi-zem, nerazumljivo in skrivnostno. Orel pa je glasnik sonca, kolektivni simbol očeta, hkrati pa ima tudi svoj zlohotni vidik. Kakor vsak simbol.

Gre torej za pretiravanje v zvezi z njegovo vrednostjo, za sprevrženost moči, nezmernost v lastnem povzdigovanju.

Če sin izravna propadanje, ki se je prikradlo po očetovi krivdi, je oče oproščen sleherne krivde. Kadar sinu uspe. Kadar se zave nevarnosti, ki je povezana s spremembo?

*Glej, si pepel, razžarjen v izbrizgu,
kot zver v opoju svetosti, ki pne skož
in skož svoje ovoje luskin skozi perje.*

Vzbrsti vrst je pesniška zbirka, v kateri je hrbtna stran poezije, ki se je glasno ne priporoča, še manj pa po tiho hvali. Redko kateremu bralcu bo zbirka Andreja Lutmana odgovorila na vprašanje, zakaj modernega človeka tako zelo privlači nevarne in skoraj patološke manifestacije nezavednega, čeravno vidi, kako mu primanjkuje talenta in moči, da bi junaško delo zmozel.

Meta Kušar

Ker ima tudi zgodovina svojo prihodnost ...

Igor Grdina: *Od rodoljuba z dežele do meščana*, Studia Humanitatis Apes, 1999

Če naj izhajamo iz dejstva, da ima literarna zgodovina pogosto tudi težave sama s sabo (v okviru te knjige se kažejo v nerazčiščenem odnosu do "očeta naroda", dr. Janeza Bleiweis), se vpogled v verižne nespornume dveh stoletij odpira kar sam po sebi. Kronskega med njimi že davno poznamo: "Nekateri narodi so delo zgodovinarjev, slovenski pa je bil delo pesnikov, oziroma literatov, čeprav njegovo življenje pogosto ni bilo prav nič poetično." Je pač tako, "da med Alpami in Jadranom palmovih vejic zmagoslavja ne poklanjata ne bridka sablja ne uma svitli meč, temveč zgolj gosje pero in tinta". Tako se ne gre čuditi izkrivljenjem, ki jih v

literarno produkcijo prinaša vsiljeno ji poslanstvo. Ljubitelji zgodovinskih kuriozumov si lahko obetajo izbrane cvetke, ki segajo prav do nedavnega leta 1982. Mnoge med njimi se z leti samo še medijo ... "Politika, oziroma politična ideologija ni pustila pri miru niti tistih ustvarjalcev, ki z njo niso hoteli imeti neposrednega stika: v 19. stoletju je vse postalo politika in vsakdo se je ukvarjal z njo." Na ta način si je Koseski za dolga desetletja pridobil prednost pred Prešernom. Pa tudi s tem smo šele na začetku, saj gre v tem primeru le za vprašanje plasmaja, ki v ničemer ne posega v avtopoetiko pristnega pesnika, manj nadarjenega pa kvečjemu razkrinka. Večje frustracije se kažejo v začetniških poskusih tedanje (čitalniške) dramatike. "Pomemben razlog njenega neuspeha je nedvomno tičal v anahronističnem prizadevanju za narodnoafirmativno tragedijo v velikem klasicističnem